

„Teoria și practica reabilitării monumentelor istorice”,
Tușnad, 20–25 martie 1995

Întrât în tradiția manifestărilor legate de activitatea de reabilitare a monumentelor istorice, al IV-lea Simpozion Internațional de la Tușnad, organizat cu concursul Comitetului Național Român ICOMOS, Comitetul Național Ungar ICOMOS, Comitetul Național German ICOMOS, Ministerul Culturii, Inspectoratelor județene Harghita și Covasna, Universității Tehnice Cluj, Societății Muzeul Ardelean Cluj Grupul de construcții Montaj, la această ediție 1995 a avut ca tematică „Schimbări de viziune și atitudine în reabilitarea monumentelor istorice de la Cartă de la Veneția până la sfârșitul mileniului”.

Pornind de la principiile Cartei de la Veneția – 1964 – text de referință fundamental pentru doctrina modernă a restaurării patrimoniului, se simte nevoia ca la o distanță de 3 decenii, în fața schimbărilor rapide ale societății și cadrului construit, să fie necesare reformulări chiar ale unora din principiile de bază ale restaurării.

Materialele simpozionului, grupate în 5 categorii tematice și anume: **1. Schimbările social economice și patrimoniul; 2. Probleme teoretice ale reabilitării monumentelor; 3. Managementul și utilizarea monumentelor; 4. Protecția ansamblurilor urbane; 5. Probleme practice ale reabilitării monumentelor**, s-au dorit dezbateri lucide, uneori chiar incomode privind realitatea ce se conturează în acest domeniu, ca urmare a rapidelor transformări economice, tehnice și sociale survenite în societatea contemporană.

Desfășurat pe parcursul a 5 zile (20–25 martie 1995), simpozionul a reunit circa 70 de specialiști în domeniul restaurării din România, Ungaria, Slovacia, Anglia și Germania. Cele cca. 50 comunicări ca și intercalarea în cadrul programului a 2 zile dedicate vizitării unor monumente istorice din județele Brașov, Harghita și Covasna, au prilejuit un binevenit schimb de informații între specialiști în sensul cunoașterii reciproce atât a varietății aspectelor pe care le ridică problema reabilitării patrimoniului național specific, cât și a necesității unei atitudini de reflecție față de impactul schimbărilor survenite în viața contemporană asupra principiilor de bază ale restaurării.

Deschiderea simpozionului a fost făcută de dr. arh. Cristian Moisesescu, director al Direcției Monumentelor Istorice – Ministerul Culturii, care a prezentat preocupările actuale în domeniul conservării și restaurării monumentelor istorice din România, subliniind dificultățile momentului (create de Ordonanța

Guvernamentală 68/94) în elaborarea unei strategii pe termen lung în domeniul protecției monumentelor.

Interesante informații privind structura și principiile organizațiilor de protecția monumentelor din Slovacia a continuat comunicarea directorului Direcției Monumentelor din Slovacia, dr. Alexander Balega.

Cuprinzătoare materiale grupate în tematica „Schimbările social-economice și patrimoniul național” au fost prezentate de către personalități de prestigiu în promovarea politicii de protecție a patrimoniului. Comunicarea „Aspecte legate de protecția internațională a patrimoniului mondial” (dr. Roman Andraș – vicepreședinte ICOMOS) a adus în discuție valoarea de neînlocuit pe care o reprezintă patrimoniul cultural mondial pentru umanitate, în ideea că protecția și promovarea sa trebuie să devină factori de bază ai politicii de dezvoltare,;

– „Refacere, completare, reconstrucție – o problemă de conservare a monumentelor” (dr. Christoph Machat – vicepreședinte ICOMOS german), scoate în evidență schimbările de concepție în conservarea monumentelor din Germania din perioada refacerilor distrugerilor aduse de cel de-al doilea război mondial până în prezent;

– „Condiționări contemporane asupra monumentelor istorice” (dr. Ioan Opreș – România), atrage atenția asupra anumitor valori de patrimoniu defavorizate: vestigiile arheologice, ansamblurile rurale, monumentele tehnice, monumente memoriale, care din lipsa unor evidențe complete, riscă să dispară ca urmare a impactului social.

Ideea unei strategii globale în sistemul de protecție al sitului cultural ce pune accentul pe importanța primordială a existenței unei legislații a patrimoniului se regăsește și în comunicarea „Schimbările social-economice și patrimoniul național” (Gurkó János – dir. adj. al Intendenței Monumentelor din Ungaria), ce analizează impactul negativ al transformărilor sociale intervenite în perioada 1989–1994, asupra patrimoniului, în lipsa cadrului legislativ specific. În acest context ideea rolului cât mai activ care revine organizațiilor neguvernamentale și administrației publice locale, se regăsește în aproape toate materialele respectivului grupaj tematic.

În cadrul „Problemei teoretice ale reabilitării monumentelor”, o cuprinzătoare analiză a locului pe care îl ocupă astăzi știința restaurării confruntată cu condiționările de ordin tehnic, social, economic, științific, ale societății moderne a făcut comunicarea

„Contradicțiile restaurării” (prof. dr. arh. Sanda Voiculescu), anticipând temele dezvoltate în comunicările ce au urmat.

Laitmotivul sesiunii l-a constituit tema „autenticității” – subiectul conferinței de la Nara – Japonia, organizată de ICOMOS în colaborare cu Comitetul pentru Patrimoniul Mondial al UNESCO între 1–5 noiembrie 1994. Comunicarea dr. Tamás Tejérdy (director al Intendenței Monumentelor – Ungaria) „Evoluția conceptului de autenticitate în cadrul restaurării monumentelor” a prilejuit prezentarea documentului de la Nara – document ce constituie o prelungire conceptuală a Cartei de la Veneția. Plecând de la analiza conceptului de autenticitate, funcție de diversitatea culturală și diferitele categorii de bunuri patrimoniale, se promovează respectul diversității culturale funcție de legitimitatea valorilor specifice fiecărui popor sau grup cultural. În concluzia documentului de la Nara, valoarea de autenticitate nu trebuie apreciată după criterii unice, ci în raport cu criteriile care caracterizează contextul cultural specific căruia îi aparține.

Pentru a deveni un etalon obiectiv, fiecare cultură în parte, va trebui să-și determine structura componentelor autenticității patrimoniului său, a cărui valoare va avea la bază surse de informație credibile. Exemplificările prezentate au adus precizări în înțelegerea sensului acestei noțiuni, ce a constituit, așa cum am mai relatat, tema pivot a dezbaterilor teoretice ale simpozionului.

Beneficiind de aportul unor personalități recunoscute prin îndelungată și bogată activitate în domeniul restaurării monumentelor istorice din Ungaria, tematica **„Problemele teoretice ale reabilitării monumentelor”**, a prilejuit, totodată, momentul unei retrospective critice a unei perioade de continuitate în domeniu de peste 30 de ani: Janos Sedlmayr, „Principii, proiecte, și critica lor”; Klára Nándori, „Zona limită între teorie și practică”; Zoltán Deák, „Concepte false în protecția monumentelor în Ungaria”; Károly Őrsi, „Arhitectura grădinilor istorice în lumina Cartei de la Veneția”; Mihály Zádor, „Rolul tehnicii moderne în dezvoltarea principiilor restaurărilor autentice” etc.

Analiza critică a unor cunoscute restaurări datorate arhitectului Janos Sedlmayr (donjonul Palatului Visegrad, Cetatea Eger, ruinele Palatului Regal Visegrad, ruinele bisericii Zsambek etc.) au pus în discuție sarcina restaurării ruinelor, subiect controversat, ale cărui multiple aspecte au fost punctate și de alte comunicări: „Restaurarea ruinelor și punerea lor în valoare”, arhitect Gheorghe Sion „Problema autenticității în cazul restaurării monumentelor antice”, arh. Hajniczi Gyula etc., detașându-se concluzia că restaurarea ruinelor – domeniu supus frecvent criticii, trebuie să țină cont,

atât de argumente tehnice cât și de cele economice, impunându-se totodată, o continuă intenție etică în redarea univocității semantice a monumentului.

Comunicările prezentate în cadrul grupajului tematic **„Protecția ansamblurilor urbane”** reiau ideea rolului care revine administrației publice locale în apărarea patrimoniului: Gábor Winkler, „Protecția locală – a doua linie de protecție a monumentelor”. Comunicările au oferit cunoașterea bazei teoretice „Evoluția principiilor de protecție a centrelor istorice” (arh. Sanda Ignat, arh. Marina Iliescu) pe parcursul ultimelor trei decenii, cât și aplicarea acestor principii pe studii de caz exemplificative: Virgil Pop, „Delimitarea zonei istorice Cluj”, arh. Hanna Derer, „Evaluarea patrimoniului arhitectural – Studiu de caz: București”; István Gyula, „Conservarea unei zone istorice din jud. Borosd – Ungaria”; Kerestesz Geza, „Protecția monumentelor – urbanism – studiu de caz Mediaș”.

O temă aparte în cadrul simpozionului a constituit-o **Managementul și utilizarea monumentelor istorice**, ca necesitate de prim ordin a integrării patrimoniului în viața contemporană. Constituit ca un capitol distinct, cu conotații științifice, economice și sociale, domeniul ale cărui multiple implicații au fost prezentate în comunicarea „Problemele economice ale conservării centrelor istorice” – (arh. Sergiu Nistor – I.A.I.M. – București) a fost exemplificat prin realizările europene prezentate de către Karoly Meszaros („Restaurarea și utilizarea monumentelor istorice conform exigențelor istoriei culturii”), Varga István („Drumul castelelor central europene”), Valter Ilona („Muzeul viu Paszto”) – exemple elocvente atât pentru grija restauratorilor de a reda în totalitate ambianța prin restaurarea întregii decorații interioare, a mobilierului și a inventarului de obiecte legate de epoca în care a fost construit monumentul, cât și prin efortul de a conferi acestuia o prezență activă în viața comunității.

Tema **„Probleme practice ale reabilitării”** a oferit prin varietatea exemplelor prezentate un binevenit prilej de a cunoaște progresele tehnice ale științelor care concură la operația de restaurare, cum sunt: consolidarea structurilor (John Fowler, „Măsuri practice de realizare a consolidărilor structurale în vederea prevenirii efectelor seismice”; dr. Szabo Balint, „Reabilitarea structurilor portante în a II-a jumătate a sec. XX”; ing. Augustin Popa, „Consolidare prin injectare a fundațiilor și terenului de fundare”), concepții noi de restaurare (Adam Arnoth, „Restaurarea unor biserici reformate din N-E Ungariei”; Szeker György; „Reconstrucția teoretică și posibilitățile ei de aplicare”) reconstrucția după metode științifice de calcul a unor bolti gotice pe nervuri, Vilmos Osgyányi „Importanța reproducției și reconstrucției în practica restaurărilor de piatră”, problema materialelor utilizate în restaurare (Orcsik Eva, „Recomandările Cartei de la Veneția

privind materialele de construcții și originalitatea"; Livia Bucse, „Probleme de biodegradare și rezolvarea lor la Castelul Bran” etc.).

În cadrul simpozionului au mai fost organizate: participarea la vernisajul expoziției „În memoriam Kós Károly”, la Sf. Gheorghe și două excursii ce au inclus în program vizitarea monumentelor istorice: Biserica evanghelică Homorod, Biserica cetate Drăușeni, Castelul Bethlem Racoș, cetatea țărănească Aita Mare, Biserica reformată Biborțeni, (23.03.1995), bisericile romano-catolice Delnita, Nicoleşti, Mihăileni, satul Valea rece, cetatea Milko – Miercurea-Ciuc (25.03.95).

Fără a mai enumera și celelalte titluri de comunicări, de același mare interes din punct de vedere al materialului prezentat, se poate conchide că ediția din anul 1995 a Simpozionului Internațional de la Tușnad, privind „teoria și practica reabilitării monumentelor istorice”, reprezintă o reușită incontestabilă, atât în privința organizării întregului parcurs al desfășurării acestuia, cât și în cea a conținutului tematic, deosebit de bogat și de o mare actualitate în domeniul activității de protecție al monumentelor.

arh. MARINA ILIESCU

31.03.1996